

Interne notater

STATISTISK SENTRALBYRÅ

92/12

November 1992

Sosio-økonomisk husholdningsregnskap

**Reiserapport fra studietur til
Netherlands Central Bureau of Statistics, Voorburg**

- Deltakere:** *Nina Langbraaten*, Seksjon for offentlig økonomi og personmodeller i Forskningsavdelingen i SSB.
- Halvard Hansen og Jon Ivar Røstadsand*, Seksjon for nasjonalregnskap i avdeling for økonomisk statistikk i SSB.
- Finansiering:** Sparebankforeningens stipend til forskning omkring husholdningenes sparing.
- Periode:** 18. til 22. mai 1992
- Tema:** Kilder og metoder benyttet i opplegg for Socio-Economic Accounts i Nederland. Department for Social Accounts.

Innhold

	Side
1. Innledning	3
1.1 Bakgrunn	3
1.2 Reise og opphold	3
1.3 Program for oppholdet i CBS	3
1.4 Sammendrag	5
2. Department for Social Accounts	6
2.1 Organisasjon og arbeidsoppgaver	6
2.2 Brukere av SEA og samarbeidet med andre avdelinger	7
2.3 Sammenligning med norske forhold	8
3. Socio-Economic Accounting (SEA)	9
3.1 Introduksjon	9
3.2 Personhusholdningene; definisjoner	10
3.3 Personhusholdningene; struktur	10
3.4 Mikrodata; inntektsstatistikken	14
3.5 Mikrodata; forbruksundersøkelsen og regresjonsmodellen	15
3.6 The Micro-Macro Linkage; NR og SEA	16
3.7 The Micro-Macro Linkage: SEA og mikrodata	18
3.8 Resultater	21
4. Foreløpig SEA	26
4.1 Introduksjon	26
4.2 Disponibel inntekt	26
4.3 Privat konsum og sparing	28
4.4 Erfaringene så langt	28
4.5 Kvartalsvis SEA	30
5. SAM og Department for National Accounts	31
5.1 Social Accounting Matrix ,- SAM	31
5.2 SAM og SEA	32
5.3 Husholdningens inntekter og utgifter i nasjonalregnskapet	34
5.4 Privat konsum i nasjonalregnskapet	36

Referanser

Vedlegg

Sosio-Økonomisk Husholdningsregnskap, studietur til CBS i Nederland

av

Halvard Hansen, Nina Langbraaten og Jon Ivar Røstadsand

1. Innledning

1.1 Bakgrunn

Høsten 1991 søkte vi et stipend opprettet av Sparebank-foreningen i Norge. Formålet med stipendet er å bidra til forskning om husholdningenes økonomi med vekt på forhold som har betydning for husholdningenes sparing.

Vårt ønske var å reise til Nederland for å studere det sosio-økonomiske regnskapsopplegget for husholdningene (Socio-Economic Accounts (SEA)) i Central Bureau of Statistics (CBS). Nederlenderne har på basis av nasjonalregnskapet (NR) og husholdningsundersøkelsene (inntekt og forbruk) utført beregninger for disponibel inntekt, privat konsum og sparing etter sosioøkonomiske husholdningsgrupper. Arbeidet er et viktig bidrag til utviklingen av et statistisk datagrunnlag for husholdningene og er unikt i internasjonal sammenheng.

Sparebankforeningen var positiv til vår søknad og tildelte oss stipendet for 1991. Gjennom seksjonssjefen ved Seksjon for nasjonalregnskapet i Statistisk sentralbyrå, ble det sendt en forespørsel til CBS i Nederland. CBS gav oss et svært velvillig svar og et studiebesøk ble avtalt i uke 21 (fra 18. til 22. mai) med Department for Social Accounts (DSA).

1.2 Reise og opphold

Vi reiste med fly til Schiphol (Amsterdam) og videre med tog fra Schiphol til den Haag. Her bodde vi på Hotel Sofitel (Koningin Julianaplein) like ved den Haag Central, - den ene av to jernbanestasjoner (hovedstasjoner) i byen. Reisetida med tog fra den Haag Central til CBS i Voorburg er 10 minutter. CBS's bygning ligger innenfor 5 minutters gangavstand fra stasjonen (Voorburg t'Loos). I perioden fra mai til september er det turist- og konferansesesong i den Haag og Amsterdam. Siden vi bestilte hotell i siste halvdel av april hadde vi store problemer med å finne hotellrom. Et tips er derfor at hotellbestillinger foretas i god tid før avreise i den nevnte perioden.

1.3 Program for oppholdet i CBS, 18.-22. Mai 1992

Paul van der Laan ved Department for Social Accounts (leder av gruppe for Statistical integration) hadde satt opp programmet. Opplegget for besøket var meget godt tilrettelagt og vi fikk blant annet disponere eget kontor.

Mandag 18 mai

- 10.30 Gjennomgang av programmet for besøket og generell informasjon om Department for Social Accounts. Mr. Kees den Dulk og Mr. Paul van der Laan (økonom)
- 12.30 Lunch.
- 13.30 De sosioøkonomiske husholdningskontiene: inntektsdefinisjon, konsumdefinisjon og husholdningstyper.
Mr. Paul van der Laan og Mr. Ep Harmsen (sosiolog).

Tirsdag 19 mai

- 11.00 Inntektstransaksjonene; kilder og metoder.
Mr. Paul van der Laan og Mr. Wim Bos (økonom).
- 12.30 Lunch.
- 13.30 Bruk av regresjonsmetoder ved beregninger av husholdningsgruppens konsum. Mr. Paul van der Laan og Mr. Frank Linder (matematiker/økonometriker).

Onsdag 20 mai

- 10.00 Konsumtransaksjonene; kilder og metoder.
Mr. Paul van der Laan og Mr. Frank Linder.
- 12.30 Lunch.

Torsdag 21 mai

- 10.00 Korttidsregnskap; Estimering av foreløpig tall ved hjelp av mikrosimuleringsmetoder.
Mr. Paul van der Laan og Mr. Ron van der Werf (matematiker).
- 12.30 Lunch.
- 13.30 Husholdningene og SAM (Social Accounting Matrices).
Mr. Steven Keuning (økonom).
- 15.00 Husholdningene i nasjonalregnskapet. Disponibel inntekt.
Mr. Win van Nunspeet (økonom).

Fredag 22 mai

- 10.30 Husholdningene i nasjonalregnskapet. Privat konsum.

Det planlagte opplegget ble gjennomført med noen mindre endringer. Mandag skulle vi tillegg til den Dulk og van der Laan også ha møtt Huib van der Stadt. Han var imidlertid ikke i CBS under vårt besøk. Tirsdag ble den første sesjonen utsatt til klokken 11.00 på grunn av et kampanjemøte. CBS gjennomførte i mai en kampanje med motto; "Få fart på CBS". Vi fikk heller ikke gjennomført det planlagte møtet med gruppen (to personer) for privat konsum i Department for National Accounts. I stedet hadde vi en samtale med en person fra kryssløpsgruppen.

1.4 Sammendrag

Generelt har nederlenderne mye å lære bort i arbeidet med økonomisk statistikk for husholdningene. Ideen bak det nederlandske opplegget er å kombinere husholdsinformasjonen i husholdningsundersøkelsene med totaltallene for husholdningssektoren i nasjonalregnskapet (NR). Gjennom etableringen av SEA har en oppnådd dette. Grunnlaget for arbeidet med det sosio-økonomiske husholdningsregnskapet er:

- I) Årlig forbruks- og inntektsundersøkelser for husholdningene.
- II) Nasjonalregnskapet for Nederland. Bygger på prinsippene i SNA, -FN's manual for nasjonalregnskap.

Første trinn i prosessen mot et avstemt SEA er deling av husholdningssektoren i "non-profit institusjoner" og personhusholdninger. Makrosummene for husholdningsgruppene i SEA beregnes ved å korrigere personhusholdningenes konto i NR for offentlig finansiert helsekonsum, for føringen av livs- og pensjonsforsikring og for konsoliderte transaksjoner mellom husholdningsgruppene. Deretter dekomponeres den statistiske differansen mellom makrosummene og de oppblåste tallene fra husholdningsundersøkelsene i forklarte og uforklarte avvik. De forklarte avvikene omfatter tallfestede definsjonsforskjeller mellom de to datakildene, mens de uforklarte avvikene er statistiske feil (fordeles mellom husholdningsgruppene). Den etablerte mikro-makro forbindelsen utnyttes til å gruppere husholdningene i 48 grupper. I publiseringen av resultatene aggregeres imidlertid husholdningene til omlag 25 grupper.

Likhetene i det statistiske utgangspunktet mellom Norge og Nederland gjør det naturlig for SSB å trekke direkte på de nederlandske erfaringene. (Norge har også årlige husholdningsundersøkelser). De første forsøkene på å beregne disponibel inntekt i norske personhusholdningen etter det nederlandske opplegget er allerede gjennomført for 1988 (se Hansen et al. 1991).

Den andre viktige arbeidsoppgaven for DSA var utvikling av et sosiodemografisk regnskap. Dette opplegget har som mål å beskrive befolkningsendringene og har stor relevans for foreløpig SEA. Foreløpig SEA er beregninger som foretas før husholdningsundersøkelsene foreligger og kvaliteten på de foreløpige tallene avhenger blant annet av gode estimater på utviklingen i husholdningsgruppene. Nederlenderne tenker seg i framtida et publiseringsopplegg på linje med nasjonalregnskapet; to foreløpige SEA-er og en endelig SEA-versjon for hvert år.

I tillegg til sesjonene om SEA hadde vi også samtaler med ansatte ved CBS's nasjonalregnskapsavdeling. Blant annet hadde vi en interessant og nyttig sesjon om SAM (Social Accounting Matrix), som er en spennende videreutvikling av nasjonalregnskapet og som har visse likhetstrekk med SEA. Vi fikk også drøftet hvordan nederlenderne beregner endel størrelser av stor betydning for husholdningene i det ordinære nasjonalregnskapet. Her var det især metoden for beregning av husholdningenes driftsresultat som var interessant for oss.

2. Department for Social Accounts

2.1 Organisasjon og arbeidsoppgaver

DSA (Department for Social Accounts) er underlagt direktøren for sosial statistikk slik det fremgår av vedlegget (organisasjonskart for CBS). CBS's organisasjon er lokalisert til Voorburg og Heerlen og har idag 2700 stillinger. Av disse stillingene har DSA 35, men for øyeblikket er bare 25 besatt. Årsaken er stramme offentlige budsjetter som berører alle offentlige institusjoner inklusive CBS. En konsekvens av innstrammingene er at CBS må spare inn 300 stillinger de nærmeste årene.

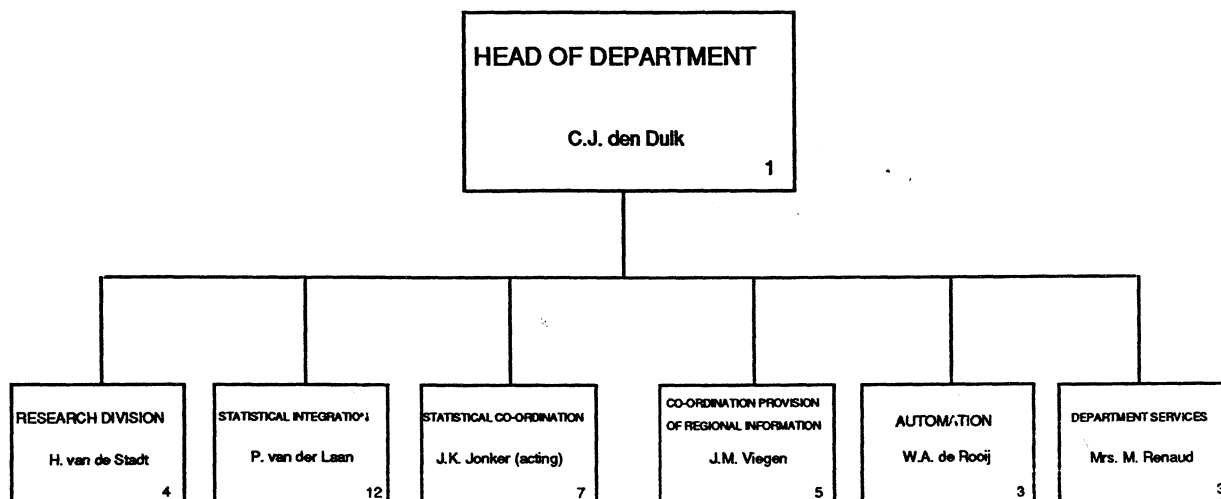
Figur 2.1 viser organisasjonskartet for DSA. Avdeling er delt opp i seks seksjoner med følgende arbeidsoppgaver;

- i) Research division. Har ansvaret for metode og utviklingsarbeidet. Foreløpig SEA er en av arbeidsoppgavene.
Disponerer 4 stillinger.
- ii) Statistical intergration. Arbeidsoppgaver er foruten sosio-økonomisk husholdningsregnskap (SEA) også sosio-demografisk regnskap (Socio-demographic Accounts).
Disponerer 12 stillinger.
- iii) Statistical co-ordination. Koordineringsansvaret for all sosialstatistikk i CBS.
Disponerer 7 stillinger.
- iv) Co-ordination, provision of regional information. Arbeidsoppgavene er rettet mot de kommunale adresseregistrene som er en viktige datakilde for avdelingen.
Disponerer 5 stillinger.
- v) Automation. Lokal EDB-enhet.
Disponerer 3 stillinger.
- vi) Department services. Administrative tjenester.
Disponerer 3 stillinger.

Det ble hevdet av van der Laan at det var umulig (iallefall svært vanskelig) å konstruere store uttømmende statistikkssystemer for alle sosiale prosesser i samfunnet. Av den grunn har avdelingen's filosofi vært å avgrense arbeidsoppgavene mot enkelt områder. I DSA har en valgt å fokusere på inntektsfordeling, inntektsanvendelse og befolkningsendringer. Noe av bakgrunnen for avgrensningen er at det allerede finnes etablerte systemer og metoder for innsamling og bearbeiding av informasjon på de aktuelle områdene.

En svært viktig funksjon som er tillagt DSA er koordineringsansvar for sosialstatistikken. Dette gjør det mulig for avdelingen å påvirke innsamlingen av data i husholdningsundersøkelsene og å tilpasse dataene til bruk i SEA-systemet. Her har DSA en rolle som er parallell med NR's (nasjonalregnskapets) rolle overfor den økonomiske statistikken. Det ble imidlertid påpekt at DSA's koordineringsansvar var løst

**Figur 2.1. Organization of the Department for Social Accounts
Netherlands Central Bureau of Statistics, Voorburg.**

definert sammenlignet med nasjonalregnskapet. En viktig koordineringsoppgave var klassifisering av husholdningstyper. Et resultat av anstrengelsene på dette området er et sett med standardspørsmål om husholdningstype som nå finnes på alle skjemaer som benyttes i intervjuundersøkelser rettet mot husholdningene.

2.2 Brukere av SEA og samarbeidet med andre avdelinger

SEA er et forholdsvis nytt produkt fra CBS og er derfor ikke så godt kjent blant brukerne som mange av de andre CBS-statistikkene. Myndighetene (sentrale departementer) utgjør foreløpig den sentrale brukergruppen, men resultatene er også interessante for NR. SEA var opprinnelig et initiativ fra Department for National Accounts og motivert utfra ønske om å bruke husholdningsundersøkelser i NR. Van der Laan uttrykte det på følgende måte; "SEA er søster av nasjonalregnskapet". Den etablerte forbindelse mellom mikro- og makrodata i SEA har gitt bedre grunnlag for beregning av enkelte størrelser i NR. Også som sjekkpunkt for NR-tallene har mikro-makro linken betydning, men det viktigste bidraget er informasjonen om husholdningsgruppene fra mikrodata og som mangler i NR.

En viktig samarbeidspartner for DSA er Department for Statistical methods. Denne avdelingen er sentral i estimeringen av husholdningsgruppene og utfører i praksis arbeidet med å blåse

opp utvalgspopulasjonene. DSA samarbeider tett med Department for Statistics of income and consumption og Department for Statistics of employment and wages. Disse avdelingene har ansvaret for planlegging og bearbeiding av husholdningsundersøkelsene og arbeidskraftsundersøkelsene. Undersøkelsene er sentrale datakilder for arbeidet med SEA.

2.3 Sammenligning med norske forhold

Utviklingen av SEA har pågått i omlag fire år. I vurderingen av resultatene bør det understrekes at kvalifiserte ressurser har vært tilgjengelig i arbeidet med SEA. DSA disponerer idag ansatte med tverrfaglig bakgrunn og i staben finnes økonomer, sosiologer, statistikere og personer med annen realfaglig bakgrunn. I tillegg har avdelingen flere medarbeider med lang erfaring og bred kompetanse fra arbeidet i CBS. Til sammenligning har Seksjon for nasjonalregnskap (SNR) i SSB 24 ansatte som er 2 færre enn DSA i CBS. Dette illustrerer godt forskjellene i disponible ressurser mellom CBS og SSB. Det skulle være unødvendig å minne om at SNR og Seksjon for offentlig økonomi og personmodeller (SPA) i SSB har mange oppgaver som krever oppmerksomhet fra medarbeiderne. Å sette realistiske mål er derfor et vesentlig poeng i planleggingen av nye prosjekter i SSB.

3. Socio-economic accounting

Dette kapitlet er basert på samtaler med Paul van der Laan, Ep Harmsen (SEAs struktur), Wim Bos (inntektsstatistikk i SEA) og Frank Linder (konsumutgifter og regresjonsmetode). Alle tre er ansatt i seksjon for Statistical Intergration.

3.1 Introduksjon

Det viktigste motivet bak arbeidet med SEA er mangelen på opplegg/systemer som gir en konsistent beskrivelse av personhusholdningen og de ulike husholdningsgruppene i personhusholdningen. I den etablerte statistikken foretas makro-beskrivelsen av husholdningene i NR, men NR-systemet mangler informasjon om husholdningene i mikro og kan derfor ikke foreta en oppdeling av husholdningssektoren. Informasjon om "mikro-husholdningene" finnes derimot i husholdningsundersøkelsene, men disse undersøkelsene gir ikke grunnlag for en beskrivelse av husholdningene i makro.

Hovedpoengent med SEA er derfor et kontosystem som integrerer forskjellige datakilder. Målet er å sette op inntekts- og utgiftskonti for personhusholdningene totalt og for de ulike husholdningsgruppene. Systemet bygger på tre hovedkilder; nasjonalregnskap, inntektsstatistikk og forbruksundersøkelser. I konstruksjonen av systemet har en vært nødt til å behandle de avvikene som naturlig oppstår når ulike datakilder sammenholdes. Det sier seg selv at SEA er mer krevende enn et opplegg som bare bygger på en datakilde.

Det vil framgå i beskrivelsen av SEA-systemet at makrotallene for husholdningssektoren er benchmark (NR-tallene tas som fasit). Dette har minst to årsaker. For det første vurderes nasjonalregnskapet som den mest pålitelige datakilden når det gjelder totaltall for inntekter og konsum i husholdningene. Blant annet vil tall for inntekter (eks. renteinntekter) og konsumutgifter (eks. tobakk og drikkevarer) i NR ikke være beheftet med feil som skyldes underrapporting i husholdningsundersøkelsene. For det andre er NR den eneste datakilden som gir en konsistent definisjonsmessig beskrivelse av inntekt, konsum og sparing i husholdningene.

I oppstillingen av konti for personhusholdningene har en valgt å holde seg til kjerne-transaksjonene. Cash-flow-synspunktet er lagt til grunn for avgrensningen av inntekter og utgifter. Det betyr at inntektsartene avgrenses til direkte mottatte inntekter (pengeinntekter), mens utgiftsartene bare omfatter utgifter som direkte belastes husholdningene. Begrunnelsen for valget av cash-flow-prinsippet er hensynet til husholdningsundersøkelsene som bare registrerer direkte inntekter og utgifter. Valget av cash-flow-prinsippet innebærer visse avvik fra NR. Et eksempel på avvik mellom NR og SEA er private utgifter til helsekonsum. NR's konsumkonto omfatter her mer enn husholdningenes utgifter og tar med helsetjenester finansiert av trygdesystemet og private forsikringselskaper. Når NR-tallene sammenholdes med mikrodata må disse forskjellene håndteres. Dette kommer vi tilbake til i 3.6

3.2 Personhusholdningene i SEA; definisjoner

Den sentrale enheten i SEA er husholdningen og valget forklares av privat konsum. Konsum registreres på husholdningsnivå og er vanskelig å fordele mellom husholdningsmedlemmene på en fornuftig måte. SSB bruker kosthusholdningen som definisjon på en husholdningsenhet. Kosthusholdningen omfatter personer som bor under samme tak og har minst ett felles måltid om dagen. Den nederlandske definisjonen er i praksis kosthusholdningen, men det er viktig å påpeke at alle typer husholdninger i Nederland er med i SEA. Det betyr at storhusholdningene,- personer i institusjoner -, er med i oppstillingene som en egen husholdningsgruppe.

SEA bygger på NR's definisjoner av disponibel inntekt, privat konsum og sparing. På inntektskontoen registreres alle transaksjoner knyttet til opptjening og fordeling av husholdningsinntektene. På kontoen for inntektsanvendelse registreres husholdningenes private konsumutgifter. De private konsumutgiftene omfatter alle transaksjoner som er knyttet til direkte konsum av varer og tjenester i enkelt husholdninger. Sparing er differansen mellom disponibel inntekt og privat konsum. Nederlenderne har ikke andre estimater for sparing på husholdningsgruppenivå enn de spareestimatene SEA gir.

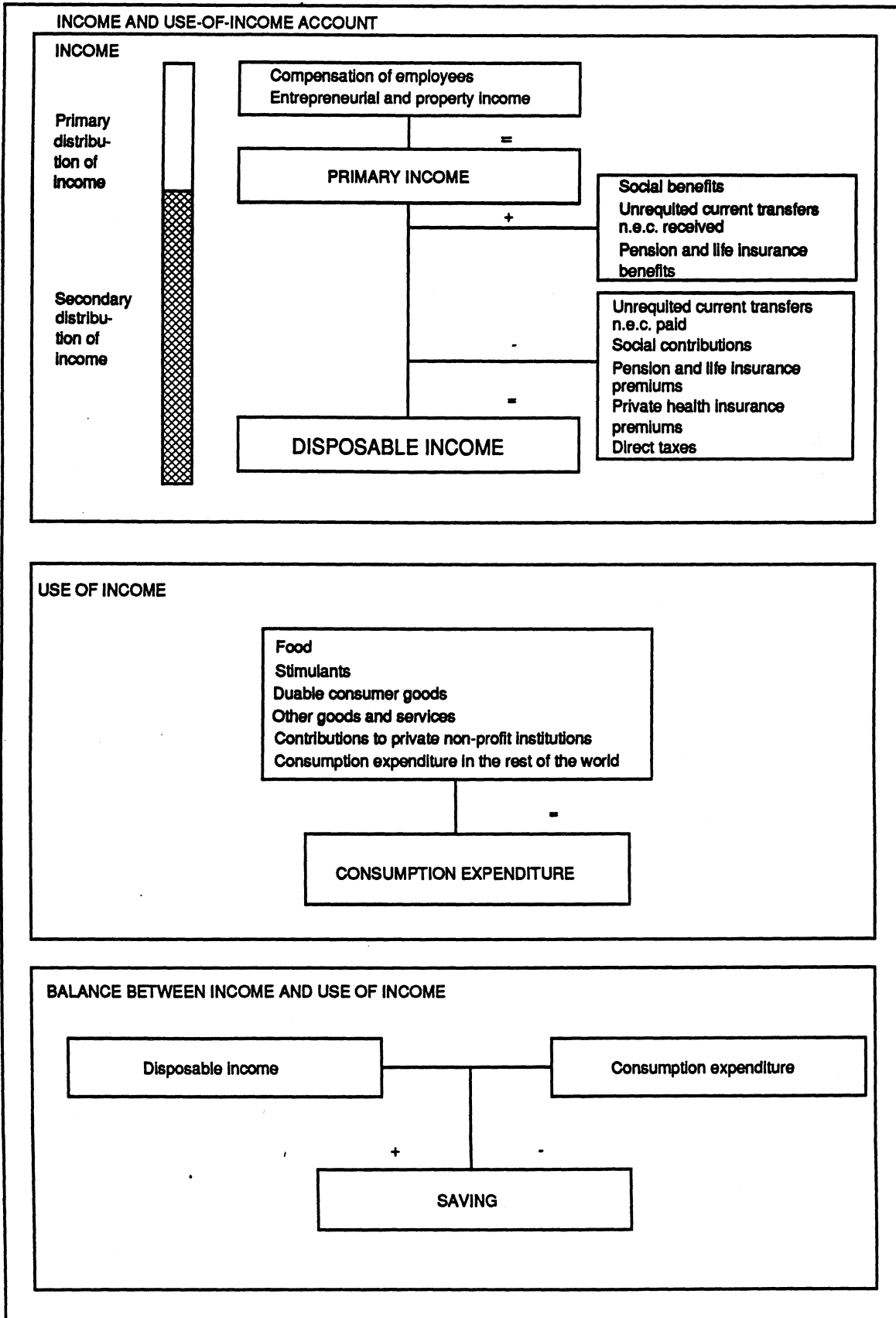
Figur 3.1 viser inntekts- og utgiftsbegrepene for husholdningsgruppene i SEA. På et par punkter avviker definisjonene fra NR. Det gjelder for premier og erstatninger tilknyttet livsforsikring, pensjonsforsikring og private helseforsikringer, samt konsumutgifter forbundet med husholdningenes deltakelse i aktiviteter i regi av non-profit institusjoner (idrettslag mv.). Vi skal komme tilbake til disse punktene i 3.6.

Det siste året har definisjonen av husholdningsinntekt vært et diskusjonstema i CBS. Bakgrunnen er at statistikkbrukerne har problemer med å forholde seg til de ulike innteksdefinisjonene for husholdningene. I CBS drøfter en muligheten for å innføre et skarpere skille mellom disponibel inntekt i SEA/NR og de andre inntektsstørrelsene.

3.3 Personhusholdningene i SEA; Struktur

Oppdelingen i husholdningsgrupper er under stadig revisjon. I den siste utgaven av SEA er personhusholdningen oppdelt i 48 subgrupper. Et viktig mål med den detaljerte oppdelingen har vært å nå fram til homogene husholdningsgrupper. Her har beregningstekniske hensyn vært dominerende. Hensynet til brukerne er også ivaretatt gjennom den detaljerte oppdelingen. De 48 subgruppene gir muligheter for ulike aggregeringer avhengig av ønskene fra brukerne. Publiseringen skjer imidlertid på et høyere aggregeringsnivå og tabellene gir tall for omlag 25 husholdningsgrupper.

Figur 3.1 Concepts in the income and use-of-income accounts of the socio-economic accounts

Figur 3.2 The classification into 48 household types in the socio-economic accounts

Private households																	
Households composition	Main source of income of the household																
	Wages						Transfers						Entrepreneurial income				Property income
	private sector			public sector			in view of old age			other transfers			agriculture and fishing	trade, restaurants and hotels, and repair of consumer goods	business and personal services	economic activities n.e.c.	
	Size of household income																
	I	II	III	I	II	III	I	II	III	I	II	III					
One-person household	1	5	9	13	17	21	25	27	29	31	35	39					
Multi-person household without members younger than 18 years	2	6	10	14	18	22				32	36	40	43	44	45	46	
with one member younger than 18 years	3	7	11	15	19	23	26	28	30	33	37	41					
with two or more members younger than 18 years	4	8	12	16	20	24				34	38	42					
Institutional households																	
Persons younger than 65 years	47																
Persons of 65 years or over	48																

Figur 3.2 viser husholdningsgruppene i SEA. Oppdelingen i subgrupper er foretatt med utgangspunkt i følgende kriterier;

- Kategori; private husholdninger (Private households) og storhusholdninger (Institutional Households)
- Sammensetning; Husholdningenes størrelse og aldersfordelingen på medlemmene
- Inntektskilde; Næringsinntekt, lønnsinntekt, pensjoner mv.
- Inntektsnivå; Tre inntektsklasser.

Spesielt for SEA er behandlingen av storhusholdningene. Den største og viktigste kategorien i storhusholdningene er eldreinstitusjonene, som blant annet omfatter personer på gamlehjem og i service boliger. Personer med langtidsopphold i sykehus og fengsler er også inkludert. Grunnlaget for kontooppstillingen er regnskapsstatistikk for helse- og sosialinstitusjoner, kredittmarkedsstatistikk, inntektsstatistikk og kommunale adresseregistre.

Van der Laan påpekte at inntektssiden på kontoen er langt enklere å behandle enn utgiftssiden. Problemene oppstår i fastsettelsen av tall for konsumutgifter utover egenbetalingene tilknyttet institusjonsoppholdet. Årsaken er at institusjonsbefolkningen ikke er med i forbruksundersøkelsene. En skisse av kontoen for storhusholdningene er satt opp i figur 3.3.

Figur 3.3. Stor-husholdninger (Institutional households)

Inntekter	Utgifter
DISPONIBEL INNTEKT	KONSUMUTGIFTER
Renteinntekter, trygder og pensjoner - eventuelle finansielle utgifter	Egenbetalinger for institusjonsplass + andre konsumutgifter
	SPARING

Det viktigste kriteriet i grupperingen av husholdningene er inntektskilde. Hovedinntekt for husholdningen blir bestemt i to trinn. I første trinn summeres husholdningsmedlemmenes inntekter etter kilde. I neste trinn sammenholdes inntekt pr kilde og husholdningen klassifiseres etter høyeste inntektskilde. Dette er forskjellig fra framgangsmåten i de fleste andre land, hvor husholdningene grupperes etter kjennetegn ved en referansepersonen. Referanseperson er den personen i husholdningen med høyest inntekt.

Så langt har kravet til homogene sub-grupper vært vel så viktig som en gruppering etter sosio-økonomiske kjennetegn ved husholdningene. Det kan derfor, med en viss rett, hevdes at en ikke har noen sosio-økonomisk oppdeling av husholdningene i SEA. Å etablere en tettere forbindelse til befolkningsstatistikken ble antydnet som et satsingsområdet og et mål vil da være å knytte flere sosio-demografiske kjennetegn til husholdningene. I den sammenhengen blir Socio-demographic Accounts sentral. En viktig datakilde vil være de kommunale adresseregistrene (Nederland har ikke personnummersystem).

3.4 Mikrodata; inntektsstatistikken

Inntektsstatistikken (Statistics of Income Distribution (SID)) baseres på årlig inntektsundersøkelser og danner grunnlaget for beregningene av inntektstallene på husholdningsgruppenivå. Statistikken bygger på ligningsdata og omfatter et utvalg på 75 000 personer. Utvalget er et panel som suppleres for avgang hvert år (ca 3000 personer). Nye referansepersoner til utvalget trekkes fra befolkningen over 15 år i Nederland ved utgangen av året. Trekkingen skjer på basis av de kommunale adresseregistrene. Et problem med utnytting av skattedata er endringene i skattesystemet som for enkelte år kan være av svært omfattende karakter. Disse endringene gjør bearbeidingen av skattedataene både arbeidskrevende og vanskelige. Et annet problem er manglende opplysninger om husholdningstilknypning på selvangivelsene.

I arbeidet med å knytte personene i utvalget til sine respektive husholdninger utnyttes informasjonen i de kommunale adresseregistrene. Følgende prosedyre utføres; Først defineres hver person i utvalget som referanseperson for en husholdning, deretter knyttes person og husholdning sammen. I prinsippet gir dette et utvalg på 75000 husholdninger. En svakhet ved metoden er at sammensetningen av husholdningene rundt referansepersonene endrer seg over tid. Fordi husholdningsutvalget er så stort blir det arbeidskrevende å holde oversikt over slike endringer i husholdningenes sammensetning.

Tallet på husholdninger i hver husholdningsgruppe blir estimert gjennom en oppblåsning av utvalget på basis av befolkningsstatistikken ved utgangen av året. I oppblåsningen hentes husholdningsinformasjonen fra de nederlandske arbeidskraftundersøkelsene (standardspørsmålene om husholdningstyper). I tillegg utnyttes administrative data i gruppering av husholdningene. Blant annet blir opplysninger om stipend og lån til ungdom under utdanning brukt for å fastlegge studenthusholdningene. Siden husholdningspopulasjonen bygger på befolkningsstatistikken, vil de estimerte tallene for husholdningsgruppene referere seg til beholdninger ved utgangen av året. På SEA-kontiene registreres derimot strømningsstørrelser for hele året. Størrelsene på SEA-kontiene vil selvsagt reflektere adferd i husholdningsgruppene, men tallene vil også inneholde effekten av endret husholdningspopulasjon i løpet av året.

Det er derfor viktig å knytte beholdningstallene for husholdningene nærmere strømningsstørrelsene på SEA-kontiene. Blant annet er det ønskelig å korrigere for avgang og tilgang i husholdningsgruppene over året. En enkel prosedyre gjennomføres. Først blir årsgjennomsnittet for hver husholdningsgruppe beregnet utfra beholdningstallene ved begynnelsen og slutten av året. Deretter foretas en mindre vektjustering på basis av befolkningsstatistikken, som gir nye gjennomsnittstall for husholdningsgruppene.

Inntektstallene for husholdningsgruppene blir beregnet ved å kombinere gjennomsnittene fra inntektsstatistikken med det estimerte antallet husholdninger i hver gruppe. Dette danner grunnlaget for avstemmingen mot inntektstallene i NR.

3.5 Mikrodata; forbruksundersøkelsen og regresjonsmodellen

De nederlandske forbruksundersøkelsene er nå årlige, mens de tidligere ble gjennomført hvert annet år. Forbruksundersøkelsene er avgrenset til de private husholdningene og inneholder ikke opplysninger om storhusholdningene. Et utvalg på 10000 husholdninger blir trukket, men bare 2000 til 3000 husholdninger svarer på undersøkelsen. Den lave svarprosent gjør det er nødvendig med etterstratifisering når svarene foreligger. Normalt vil høy- og lavinntekthusholdningene ha stor frafallsprosent i slike undersøkelser. Den begrensede datamengden dette representerer skaper problemer i forhold til de 48 husholdningsgruppene i SEA. For 80 prosent av gruppene foreligger det under 100 observasjoner hvert år.

På grunn av få observasjoner for hver husholdningsgruppe er det lite gunstig å basere beregningene for konsumutgiftene på aritmetiske gjennomsnitt. Et alternativ er derfor å bruke en glattingsteknikk som går ut på å estimere konsumutgiftene pr husholdning ved bruk av regresjonsanalyse der en utnytter observasjonene for flere år. Opplegget i SEA baseres på observasjoner for fire år og en regresjon kjøres for hver utgiftsart med husholdningens konsumutgift som den avhengige variabelen og år, husholdningens størrelse/sammensetning, husholdningens hovedinntektskilde, nivå på husholdningsinntekt og kombinasjonen av sammensetning og inntektsnivå som forklaringsvariabler. Gjennomsnittlig konsumutgift pr utgiftsart for hver husholdningsgruppe blir predikert ved den strukturelle delen av regresjonsligningen.

I SEA har en valgt å spesifisere fire hovedeffekter og en interaksjonseffekt for konsumutgiftene. Flere interaksjonseffekter har vært testet ut, men utfra resultater har en valgt bare å spesifisere interaksjonen mellom størrelse og inntektsnivå i regresjonsmodellen. Regresjonsligningen som benyttes i opplegget er:

$$c_{gn} = \mu_g + \sum_{t=1}^4 \alpha_{tg} \text{YEAR}_{tn} + \sum_{i=1}^9 \beta_{ig} \text{MAIN}_{ni} + \sum_{j=1}^4 \tau_{jg} \text{COMP}_{jn} + \sum_{k=1}^3 \delta_{kg} \text{INCO}_{kn} \\ + \sum_{j=1}^4 \sum_{k=1}^3 \Omega_{jkg} \text{COMP}_{jn} * \text{INCO}_{kn} + \varepsilon_{gn}$$

- n** = observasjon for husholdning n (n=1...,N)
g = konsumutgifter til utgiftsart (g=1...,G)
t = år (t=1...,4)
i = hovedinntektskilde for husholdning (i=1...,9)
j = husholdningens størrelse/sammensetning (j=1...,4)
k = husholdningens inntektsnivå (k=1...,3)
c_{gn} = konsumutgifter, utgiftsart g for husholdning n
YEAR_{tn} = dummy variabel, år t for husholdning n

$MAIN_{in}$ = dummy variabel, hovedinntektskilde i for husholdning n
 $COMP_{jn}$ = dummy variabel, størrelse j for husholdning n
 $INCO_{kn}$ = dummy variabel, inntektsnivå k for husholdning n
 μ_g = konstant ledd
 ε_{gn} = restledd
 $\alpha_{ig}, \beta_{ig}, \tau_{jg}, \delta_{kg}, \Omega_{jkg}$ = regresjonskoeffisienter.

Koeffisientene $\alpha_{ig}, \beta_{ig}, \tau_{jg}, \delta_{kg}$ representerer bidrag fra hovedeffektene for utgiftsart g og koeffisienten Ω_{jkg} representerer bidrag fra interaksjoneffekten for samme utgiftsart.

De estimerte gjennomsnittlige konsumutgiftene for hver husholdningsgruppe blir multiplisert med antallet husholdninger i hver gruppe. De estimerte konsumutgiftene er input for neste trinn i prosessen og de avstemmes her mot tallene for privat konsum i NR. Opplegget anvendes ikke til estimering av konsumutgifter for stor-husholdningene. Konsumet for denne gruppen estimeres i SEA på grunnlag av administrative data.

3.6 The micro-macro linkage; NR og SEA

Som påpekt i avsnitt 3.1 er nasjonalregnskapet det eneste statistikkssystemet som gir en konsistent definisjonsmessig beskrivelse av husholdningenes inntekter og utgifter. Et viktig mål i SEA har vært å bruke det samme transaksjonskonseptet som i NR, dvs. de samme definisjonene, de samme regnskapsreglene og de samme vurderingsprinsippene for inntektskomponentene, konsumutgiftene og sparingen. Det er imidlertid velkjent at nasjonalregnskapet makro-perspektiv fører frem til definisjoner og regnskapsregler som ikke er formålstjenelig i alle sammenhenger. Dette gjelder også i beskrivelsen av personhusholdningenes inntekter og utgifter i SEA. Viktige problemområder er;

- i) Definisjonen av NR's husholdningssektor omfatter mer enn personhusholdningene.
- ii) Klassifikasjon av transaksjoner i NR. Eksempel er offentlig finansierte helsetjenester i privat konsum.
- iii) Avvik fra prinsippet om markedstransaksjoner i NR. Eksempel er boligjenestene i privat konsum som i tillegg til husleier i markedet inkluderer verdien av tjenester fra selveid bolig.
- iv) Imputerte transaksjoner i NR. Eksempel er fremmede renter, en beregnet inntektsstrøm til husholdningene fra forsikringsfond.
- v) Konsolidering av transaksjoner mellom husholdningsgrupper i NR's husholdningssektor.
- vi) Akkumulert regnskapsføring isteden for løpende regnskapsføring (cash-flow) som i tilfellet for livs- og pensjonsforsikring i NR.

I etableringen av sammenhengen mellom mikro og makro er det viktig å ta stilling til disse punktene. Vi skal her beskrive hvordan SEA har løst dette problemet. Før NR-tallene (makrosummene) for inntekter og utgifter i personhusholdningene kan tas inn i SEA er det nødvendig å korrigere NR's husholdningskonto for private non-profit institutions, transaksjoner tilknyttet privat helsekonsum, transaksjoner tilknyttet livs- og pensjonsforsikring og konsoliderte transaksjoner.

*** *Konto for private non-profit institutions***

Private non-profit institutions (NPI) er sammensatt av institusjoner og organisasjoner. Felles for NPI-ene er at de opprettes utfra veldedighetsformål, gruppeinteresser eller kulturelle motiv. Medlemmene i organisasjonene deltar på frivillig basis og organisasjonene er ledet av styrer valgt av medlemmene. De konsumentorienterte institusjonene er i hovedsak organisert som private stiftelser. Karakteristisk for NPI-ene er at de produserer tjenester for husholdningene og at de i stor grad belastes utgiftene tilknyttet husholdningenes konsum. Av den grunn benevnes ofte NPI-ene som konsument-organisasjonene i norsk terminologi.

I SEA er det ønskelig å korrigere for NPI-ene i husholdningssektoren. Transaksjonene for alle NPI-ene estimeres og trekkes ut av NR's husholdningskonto. I denne sammenhengen blir bidraget fra personhusholdningene til NPI-ene også beregnet. I Nederland har en valgt å føre husholdningenes frivillige NPI-bidrag som tillegg i privat konsum og ikke som fradrag i disponibel inntekt. Begrunnelsen er at godene personhusholdningene mottar fra NPI-ene er sammenlignbare med varer og tjenester i privat konsum.

*** *Livs- og pensjonsforsikring***

I NR betraktes livs- og pensjonsforsikringsfondene i forsikringsselskapene som husholdningenes formue. Dette innebærer at premiene i livs- og pensjonsforsikring blir sparing og at erstatningene betraktes som tæring på formue. Husholdningssektoren mottar avkastning fra forsikringsfondene i form av en beregnet rentestrøm (fremmede renter).

I SEA ønsker en å behandle livs- og pensjonsforsikring mer i samsvar med de faktiske transaksjonene som husholdningene er involvert i. Det betyr at premiene behandles som negative inntektskomponenter og trekkes fra disponibel inntekt, mens erstatningene blir positive inntektskomponenter og legges til disponibel inntekt. Fremmede renter og et mindre beløp for netto forsikringspremier (premier minus erstatninger) i privat konsum trekkes ut av kontooppstillingen.

*** *Helsekonsum og helsestønader***

Helsetjenester konsumert av husholdningene, men betalt av det offentlige trygdesystemet, inkluderes både i inntektene og utgiftene på NR's husholdningskonto. De offentlige betalte helsetjenestene regnes med i privat konsum og finansieres av en helsestønad som regnes med i husholdningenes disponible inntekt. Den obligatoriske premien som finansierer det "offentlige forsikringssystemet" kommer til fradrag i disponibel inntekt (trygdepremie).

NR's regnskapsregler for offentlig finansierte helsetjenester innebærer at privat helsekonsum omfatter mer enn konsumutgiftene. Dette strider mot opplegget i SEA, hvor en ønsker å registrere de direkte utgiftene til private konsum. Verdien av helsetjenester finansiert av offentlig forvaltning trekkes derfor ut og plasseres på en egen konto for Medical

Consumption. Samme korreksjon utføres for utgifter til helsetjenester finansiert av forsikringsselskapene gjennom private forsikringsordninger. For å unngå ulikheter i behandling av det offentlige og det private forsikringssystemet blir premier til private helseforsikringer negative komponenter i disponibel inntekt på linje med de obligatoriske trygdepremiene.

*** Konto for konsoliderte strømmer**

SEA inkluderer transaksjoner mellom husholdningene (f.eks bidragsstrømmer). Disse transaksjonene vil utligne hverandre ved aggregering på husholdningssektorens konsoliderte konto i NR. Transaksjonene er imidlertid en del av inntektsfordelingen mellom husholdningsgruppene og får betydning når personhusholdningene deles i mange grupper.

Tabell 3.1 gir tall for de ulike kontiene i SEA for året 1985. I kolonne 3 i tabellen er kontoen for makrosummene (summen over alle de 48 husholdningsgruppene) stilt opp, mens kontoen for husholdningssektoren i NR er stilt opp i kolonne 8. En sammenligning av de to kontiene viser at disponibel inntekt er korrigert mer ned enn konsumet i SEA. Dette forklares av livs- og pensjonsforsikringene i kolonne 6, hvor fremmede renter bidrar kraftig negativt til disponibel inntekt i SEA, når dette beløpet trekkes ut av personhusholdningenes kontooppstilling. Sammenhengen mellom kontiene i tabell 3.1 er følgende;

$$SEA + B_1 + B_2 + B_3 + B_4 = NA$$

- SEA : Konto for makrosummene i SEA, kolonne 3.
 B₁ : Konto for konsoliderte transaksjoner i NR, kolonne 4.
 B₂ : Konto for helsekonsum, kolonne 5.
 B₃ : Konto for livs- og pensjonsforsikring, kolonne 6.
 B₄ : Konto for Non-profit institutions, kolonne 7.
 NA : Konto for husholdningssektoren i NR, kolonne 8.

3.7 The micro-macro linkage; SEA og mikrodata

Den andre viktige delen av det sosio-økonomiske kontosystemet er samkjøringen av mikro- og makrodata. Med utgangspunkt i sammenhengene mellom inntektsstatistikken (SID) og SEA skal vi beskrive opplegget for avstemming av mikrotall. Avstemmingen av konsumutgiftene basert på forbruksundersøkelsene følger det samme prinsipielle opplegget.

Det første steget i prosessen mot avstemte SEA-konti er å tilpasse inntektsdefinisjonen i SID til definisjon av disponibel inntekt i SEA. Størrelsene som registeres i SID avviker på en del punkter fra komponentene i disponibel inntekt. Men også statistiske feil kan forklare differansene mellom SEA og SID. Nedenfor er det listet opp årsaker til at avvik oppstår mellom de to datakildene:

- i) En del størrelser mangler i SID, blant annet skattefrie stønader til husholdningene.
- ii) Noen inntektsarter er bare delvis registert i SID. F.eks. vil ordningen med bunnfradrag på selvangivelsene ofte føre til at beløp mindre enn bunnfradraget ikke registreres.

Table 3.1. Interrelationship between the SEA and the National Accounts, 1985.

Income and outlay account	Total house- holds (SEA)	Con- solida- tions etc.	Intermediary funds			Household sector (National Accounts)	
			Medical consump- tion	Pension and life insurance	Private non-profit institutions		
	2	3	4	5	6	7	8 (=3+7)
	min hfl						
Compensation of employees	216,850	-					216,850
Entrepreneurial and property income of which:	51,400	-			31,080	2,240	84,720
.1 Entrepreneurial income	32,110	-					32,110
.2 Income from owner-occupied dwellings	390	-					390
.3 Interest received	14,650	-110				1,390	15,930
.4 Other property income received	5,960	-				910	6,870
.5 Other interest paid	1,710	-110				60	1,660
.6 Imputed interest on pension and life insurance reserves					31,080		31,080
Primary income (= 1+2)	268,250	-		-	31,080	2,240	301,570
Social benefits	87,370	-5,520	24,730				108,580
Unrequited current transfers n.e.c. received	4,620	-2,180	70			8,700	11,210
Pension and life insurance benefits	17,560	-			-17,560		-
Unrequited current transfers n.e.c. paid	5,580	-800				360	5,140
Social contributions	94,230	-4,520	990				90,700
Pension and life insurance premiums	22,860	-			-22,860		-
0 Private health insurance premiums	5,050	-	-5,050				-
1 Direct taxes	41,040	-1,230					39,810
2 Disposable income (= 3+4+5+6-7-8-9-10-11)	209,040	850	28,860	36,380	10,580	285,710	
3 Consumption expenditure of which:	205,630	-	28,860	3,700	9,530	247,720	
3a imputed rent of owner-occupied dwellings	11,300	-					11,300
3b service charge insurance ^{a)}	840	50	460	3,700	200		5,250
3c health services	3,140	70	24,270		-140		27,340
3d contributions to private non-profit institutions	3,900	-				-3,900	-
4 Saving (= 12-13)	3,410	850	-	32,680^{b)}	1,050	37,990	

^{a)} Casualty insurance, life insurance and pension funds

^{b)} Increase in net equity of households in pension and life insurance reserves

- iii) Noen størrelser er definert forskjellig. F. eks vil sykepengene være en del av lønn i SID, mens SEA definerer sykepengene som en inntektsstønad.
- iv) I noen tilfeller oppstår avvik på grunn av tidslag. Et eksempel er næringsinntekt i jordbruket som følger avlingsår i SID, mens SEA registrerer næringsinntekten etter kalenderår.
- v) Noen inntektsarter er vurdert forskjellig i de to datakildene. Et eksempel er inntekt av egen bolig som er verdsatt langt lavere i SID.
- vi) Svart økonomi er større grad inkludert i SEA, enn i inntektsstatistikken. Et eksempel er renteinntekter som unndras beskatning, men som er inkludert i kreditmarkedsstatistikken (kilde for NR) og dermed i SEA.
- vii) Utvalgsfeil i inntektsstatistikken.
- viii) Over- eller underestimering av NR-størrelser.

Inntektstallene fra SID korrigeres på husholdningsgruppenivå. I SEA skilles det mellom to hovedtyper korreksjoner; korreksjoner av uforklarte statistiske avvik og korreksjoner av forklarte avvik som deles i nøytrale og ikke-nøytrale korreksjoner. Med nøytrale korreksjoner menes en omgruppering av inntekts- og utgiftsartene i disponibel inntekt uten å endre totaltallene i inntektsstatistikken. Et eksempel på nøytrale korreksjoner er sykepengene som trekkes ut av lønnsinntekten, men inkluderes i stønadene til husholdningsmedlemmene. De ikke-nøytrale korreksjonene endrer derimot totaltallene gjennom tillegg eller fradrag. Et eksempel er skattefrie stønader som legges til de skattebaserte inntektstallene i SID. Denne typen korreksjoner er nødvendige for å nå fram til SEA's definisjon av disponibel inntekt.

Avstemmingene gjennomføres på et detaljert nivå. Opplegget omfatter 130 transaksjoner som igjen er fordelt på 110 husholdningsgrupper. De detaljerte transaksjonene og husholdningsgruppene aggregeres senere opp til 50 transaksjoner og 48 husholdningsgrupper (grunnlaget for publiseringen). Sentralt i opplegget står følgende ligning:

$$\sum_{i=1}^{130} \sum_{j=1}^{110} Y_{ij} + \sum_{i=1}^{130} \sum_{j=1}^{110} A_{ij} + \sum_{i=1}^{130} \sum_{j=1}^{110} D_{ij} + \sum_{i=1}^{130} S_i = \sum_{i=1}^{130} SEA_i$$

- Y_{ij} : Transaksjon nr i for husholdningsgruppe nr j
- A_{ij} : Nøytral korreksjon, transaksjon nr i for husholdningsgruppe nr j
- D_{ij} : Ikke-nøytral korreksjon, transaksjon nr i for husholdningsgruppe nr j
- S_i : Statistiske avvik for transaksjon nr i
- SEA_i : Makrosummen for transaksjon nr i

Avstemmingsprosessen foregår i flere trinn og er illustrert i figur 3.4. I korte trekk utføres

følgende operasjoner. Først tallfestes inntektstransaksjonene for hver husholdningsgruppe (på basis av SID) i størst mulig overenstemmelse med definisjonene i SEA. I neste omgang gjennomføres nøytrale og ikke- nøytrale korreksjoner på husholdningsgruppenivå (meso-nivå) for hver transaksjon. Etter å ha summert over alle husholdningsgruppene fremkommer det statistiske avviket for transaksjon nr i som en differanse;

$$SEA_i - (Y_i + A_i + D_i) = S_i$$

De statistiske avvikene for transaksjon nr i fordeles proporsjonalt på husholdningsgruppene etter formelen;

$$(Y_{ij} + A_{ij} + D_{ij}) / (Y_i + A_i + D_i) * S_i = S_{ij}$$

Tabell 3.2 viser dekomponeringen av differansen mellom mikro-data i SID og makrodata i SEA. Tabellen viser de nøytrale og ikke-nøytrale avvikene samt de statistiske avvikene. Av tabellen framgår det at korrigert disponibel inntekt (Adjusted SID) ligger lavere enn disponibel inntekt i SEA. (17370 mill hfl i 1985).

Samme erfaring har en gjort for privat konsum; Estimaten basert på forbruksundersøkelsene ligger lavere enn privat konsum i SEA. I avstemmingen av mikrodata for privat konsum blir mesteparten av differansen i kontosystemet statistiske avvik. Bare for noen få transaksjoner, hvor de viktigste er bankgebyrer, boligjenester og konsum knyttet til virksomhet i Non-profit institusjoner, lar det seg gjøre å forklare og å tallfeste forskjellene. Når konsumutgiftene er vanskeligere å behandle i SEA skyldes det blant annet et mindre fullstendig datamateriale på mikronivå.

3.8 Resultater

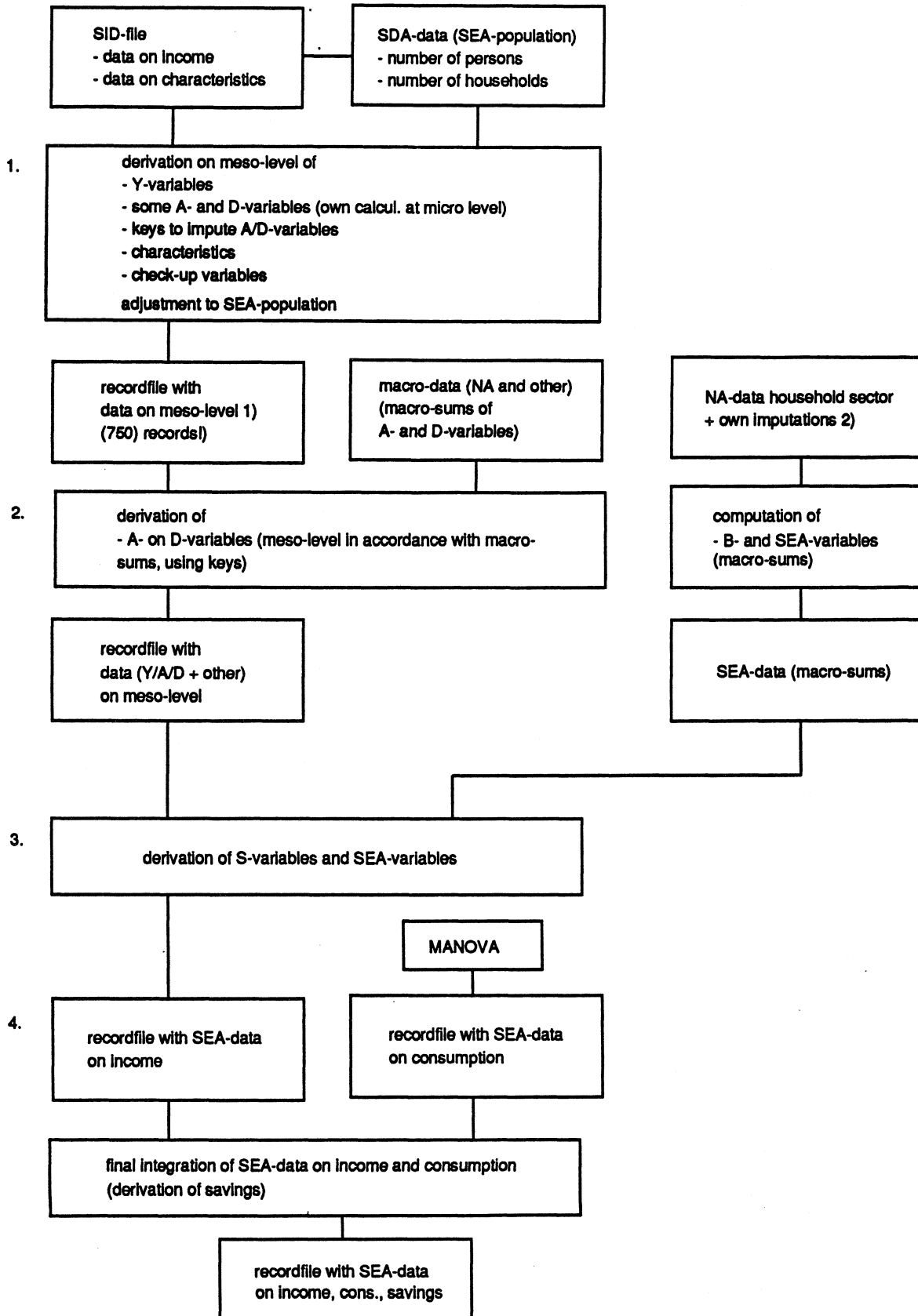
Så langt har DSA publisert endelig SEA-tall for årene 1981, 1983, 1985 og 1987. I løpet av året vil også tall for 1988 foreligge. Den periodiske publisering skyldes at det ikke er gjennomført forbruksundersøkelser for de mellomliggende årene. Forbruksundersøkelsene er nå årlige.

I tabell 3.3 er hovedresultatene for 1985 presentert. I tabellen er personhusholdningene delt i de to hovedkategoriene; Stor-husholdninger (Institutional households) og privat - husholdninger (Private households). De private husholdningene er videre splittet etter inntektskilde i tre hovedgrupper;

- husholdninger med lønnsinntekt (Wages),
- husholdninger med næringsinntekt (Entrepren. and property income) og
- husholdninger som mottar overføringer (Transfers).

Som ventet har husholdningene med næringsinntekt den høyeste spareraten. I prosent av disponibel inntekt var spareraten + 42 prosent i 1985. Til sammenligning var spareraten for husholdninger med lønnsinntekt - 10 prosent dette året, mens husholdninger som mottok overføringer hadde en sparerate på + 3.6 prosent. Alle personhusholdninger sett under ett hadde positiv sparing i 1985.

Figur 3.4. Schematic representation of the derivation of income transactions in the SEA

1) a few data on income (mainly transfers to government) originating from the Budget-survey are added to this file

2) for instance: income transfers between households and social security premiums paid over benefits

Tabell 3.2. Reconciliation between the Statistics of Income Distribution (SID) and the Socio-economic Accounts (SEA), 1985.

Income Components	Original SID	Adjustments to SID		Adjusted SID	Statistical discrepancy	SEA
		neutral	non- neutral			
	min hfl					
1 Compensation of employees of which:	208,010	-10,580	22,750	220,180	-3,330	216,850
1.1 Gross wages and salaries	176,450	-12,050	5,880	170,280	-4,180	166,100
1.2 Employers' social contribution	31,560	1,470	16,870	49,900	850	50,750
2 Entrepreneurial and property income of which:	20,320	-90	10,540	30,770	20,630	51,400
2.1 Entrepreneurial income	23,400	-90	480	23,790	8,320	32,110
2.2 Income from owner-occupied dwellings	-10,610	-	9,150	-1,460	1,850	390
2.3 Interest received	6,830	-	860	7,690	6,960	14,650
2.4 Other property income received	2,480	-	-20	2,460	3,500	5,960
2.5 Other interest paid	1,780	-	-70	1,710	-	1,710
3 Primary income (=1+2)	228,330	-10,670	33,290	250,950	17,320	268,250
4 Social benefits	58,450	16,320	8,450	83,220	4,150	87,370
5 Unrequired current transfers n.e.c. received	2,420	10	1,980	4,410	210	4,620
6 Pension and life insurance benefits	18,880	-5,660	5,120	18,340	-780	17,560
7 Unrequited current transfers n.e.c. paid	650	-	4,920	5,570	10	5,580
8 Social contributions	70,400	4,380	16,950	91,730	2,500	94,230
9 Pension and life insurance premiums	1,310	-	21,470	22,780	80	22,860
10 Private health insurance premiums	-	-	5,050	5,050	-	5,050
11 Direct taxes	37,570	-	2,550	40,120	920	41,040
12 Disposable income (=3+5+6-7-8-9-10-11)	198,150	-4,380	-2,100	191,670	17,370	209,040

Tabell 3.3. Main transactions of households, 1985.

	Private households by main source of income of the household				Institutional households	Total households	
	Wages	Entrepreneurial and property income	Transfers	Total private households			
Number of persons (x 1,000)	9,182	1,237	3,803	14,22	266	14,488	
Number of households (x 1,000)	3,110	399	2,045	5,554			
Average number of persons per household	3,0	3,1	1,9	2,6			
Average number of persons with income per household	1,7	1,6	1,4	1,6			
	min hfl						
Income							
1	Compensation of employees	208,116	3,091	5,162	216,368	478	216,846
1.1	Gross wages and salaries	159,224	2,428	4,091	165,743	357	166,100
1.2	Employers' social contribution	48,892	663	1,070	50,625	121	50,746
2	Entrepreneurial and property income	5,978	37,009	7,852	50,839	561	51,400
2.1	Entrepreneurial income	2,394	29,091	621	32,106	4	32,110
2.2	Income from owner-occupied dwellings	-1,316	261	1,436	381	9	390
2.3	Interest received	4,731	4,686	4,799	14,216	430	14,645
2.4	Other property income received	1,426	3,205	1,207	5,838	122	5,960
2.5	Other interest paid	1,257	233	212	1,702	3	1,705
3	Primary income (= 1+2)	214,093	40,100	13,013	267,207	1,039	268,246
4	Social benefits	30,098	3,389	50,230	83,716	3,654	87,370
5	Unrequited current transfers n.e.c. received	2,219	171	2,149	4,539	78	4,617
6	Pension and life insurance benefits	1,061	1,659	14,309	17,028	534	17,562
7	Unrequited current transfers n.e.c. paid	3,756	519	1,277	5,552	30	5,582
8	Social contributions	77,454	4,465	11,724	93,643	591	94,234
9	Pension and life insurance premiums	20,116	2,192	510	22,818	42	22,860
10	Private health insurance premiums	2,879	825	1,329	5,034	12	5,046
11	Direct taxes	26,513	6,568	7,595	40,676	364	41,040
12	Disposable income (= 3+4+5+6-7-8-9-10-11)	116,752	30,750	57,265	204,768	4,265	209,033
Use of income							
13	Consumption expenditure	128,390	17,753	55,226	201,370	4,261	205,631
13.1	Food	18,205	2,703	8,460	29,369	107	29,476
13.2	Stimulants	8,502	1,120	3,857	13,479	191	13,671
13.3	Durable consumer goods	32,516	4,017	10,485	47,018	381	47,399
13.4	Other goods and services	59,530	8,630	28,565	96,726	3,518	100,244
13.4.1	Fuel	4,463	494	1,410	6,367	25	6,392
13.4.2	Electricity, gas and water	8,590	1,241	5,058	14,889	83	14,972
13.4.3	Services of dwellings (rents and rental values)	17,019	2,570	9,130	28,719	115	28,834
13.4.4	Expenditure in hotels, cafes and restaurants	6,350	884	1,795	9,029	123	9,152
13.4.5	Services of entertainment establishments	1,929	254	968	3,151	67	3,218
	Transport and communication	3,411	378	2,115	5,904	146	6,050
13.4.6	Health services	1,594	317	606	2,517	625	3,142
13.4.7	Goods and services n.e.c.	16,175	2,492	7,483	26,151	2,333	28,484
13.4.8	Contributions to private non-profit institutions	2,384	370	1,135	3,889	14	3,903
13.6	Consumer expenditure in the rest of the world	7,252	9,13	2,724	10,889	49	10,938
14	Saving (= 12-13)	-11,638	12,996	2,039	3,398	5	3,402

4. Foreløpig SEA

Foruten Paul van der Laan var også Ron van der Werf tilstede under denne samtalen. Van der Werf spiller en vesentlig rolle i arbeidet med utviklingen av et foreløpig SEA. Han arbeider i Research division i DSA.

4.1. Introduksjon

Endelig SEA bygger i hovedsak på nasjonalregnskapet, inntektsundersøkelsen og forbruksundersøkelsen. For et år t vil imidlertid aktualitetsproblemet oppstå, fordi endelige nasjonalregnskapstall og data fra husholdningsundersøkelsene ikke foreligger før i år $t+3$. Et fullstendig SEA-regnskap vil dermed tidligst kunne foreligge ved utgangen av år $t+3$. Tallene vil altså være 3-4 år gamle når de publiseres, noe som naturlig nok reduserer nytten av SEA for brukerne. Dette er bakgrunnen for at nederlenderne nå prøver å utvikle et foreløpig SEA.

Prinsippet som følges er at foreløpig SEA for år t lages som en framskrivning av endelig SEA for år $t-2$. Som indikatorer til grunn for framskrivningen brukes forskjellige typer korttidsstatistikk. Resultatet avstemmes så mot nasjonalregnskapets foreløpige tall. Metoden for å framskrive disponibel inntekt er ulik metoden som brukes for konsum og sparing. Vi skal prøve å gi en kort beskrivelse av begge metodene.

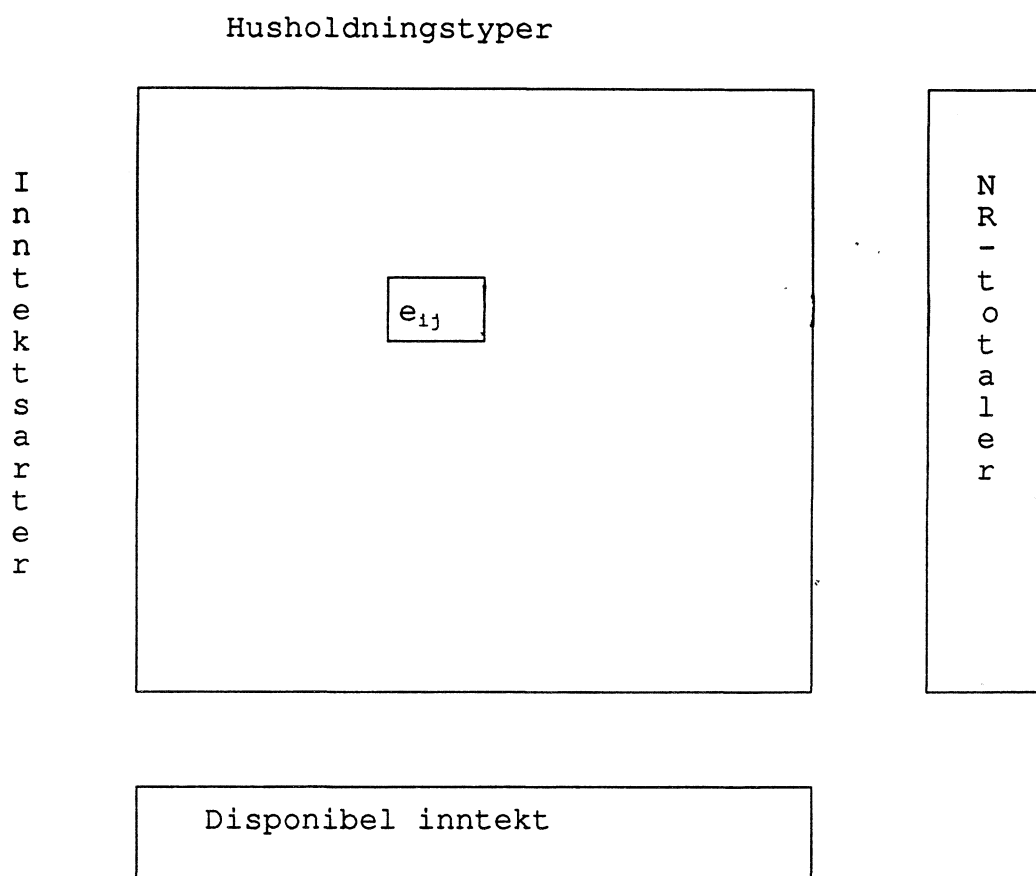
4.2. Disponibel inntekt

Disponibel inntekt i SEA kan beskrives i en matrise med en kolonne for hver husholdningstype (pluss en kolonne for hver av avstemmingssektorene), og en linje for hver inntektsart. (Utgifter som kommer til fratrukk i disponibel inntekt, f.eks. skatter eller renteutgifter, regnes her som negative inntektsarter.)

En slik matrise er skissert i figur 4.1. Her er e_{ij} element i matrisen som angir størrelsen på inntektsart nr. i for husholdningstype j . Ettersom ikke alle husholdningstyper har alle inntektsarter, vil en god del av elementene i matrisen være null. Ved å summere matrisen linje for linje kommer en fram til SEA's tall for hver inntektsart for husholdningssektoren under ett. Dette skal som kjent stemme overens med nasjonalregnskapets tall. Ved å summere kolonnene i matrisen kommer en fram til disponibel inntekt for hver husholdningsgruppe.

For år $t-2$, hvor endelig SEA foreligger, er alle elementene i matrisen kjente. Men for år t kjenner en bare linjesummene, som en har fra det foreløpige nasjonalregnskapet. For å

Figur 4.1. Disponibel inntekt i foreløpig SEA

framskrive hvert element fra år $t-2$ til år t brukes to typer korttidsstatistikk: 1) arbeidskraftundersøkelsen, kombinert med foreløpig befolkningsstatistikk, og 2) statistikk over inntektsutvikling.

Fra arbeidskraftundersøkelsen og befolkningsstatistikken finner en utviklingen i antall husholdninger innenfor hver husholdningsgruppe. Vi lar den relative endringen i antall husholdninger innenfor gruppe j fra år $t-2$ til år t være Δn_j . Statistikk over inntektsutvikling angir hvordan pr. capita utviklingen i forskjellige inntektsarter har vært. Eksempler på slik statistikk er data for lønn pr. sysselsatt, stønader fra det offentlige pr. stønadsmottaker, skatt pr. skatteyter osv. Vi lar den relative pr. capitaendringen for inntektsart nr. i fra år $t-2$ til år t være Δy_i .

e_{ij} for år t blir beregnet i to trinn. Trinn 1 består i anslå e_{ij}^t slik:

$$\acute{e}_{ij}^t = e_{ij}^{t-2} * \Delta n_j * \Delta y_i$$

Etter å ha beregnet alle elementene i matrisen for år t på denne måten, summeres linjene i matrisen. Linjesommene sammenliknes så med de tilsvarende tallene fra foreløpig nasjonalregnskap. Hvis en linjesum avviker fra det tilsvarende nasjonalregnskapstallet, blir avviket mellom dem fordelt proporsjonalt på alle elementene i linjen. Dette utgjør trinn 2 i beregningen. På grunn av tilpasningen som gjøres i trinn 2, vil linjesommene alltid stemme overens med nasjonalregnskapet.

Disponibel inntekt for hver husholdningsgruppe i år t framkommer nå som summen av hver kollonne.

4.3. Privat konsum og sparing

På samme måte som disponibel inntekt kan privat konsum og sparing framstilles i en matrise, slik det er gjort i figur 4.2. c_{kj} er husholdningsgruppe j 's konsum av goder i konsumgruppe k , mens s_j er sparing for husholdningsgruppe j . Linjesommene er husholdningssektorens samlede konsum av de forskjellige konsumgruppene, med unntak av den nederste linjesummen, som angir husholdningssektorens sparing. Alle linjesummer stemmer overens med de tilsvarende tallene i nasjonalregnskapet. Kolonnesommene utgjør disponibel inntekt for hver husholdningsgruppe. Dette fordi konsum ialt pluss sparing pr. definisjon er lik disponibel inntekt.

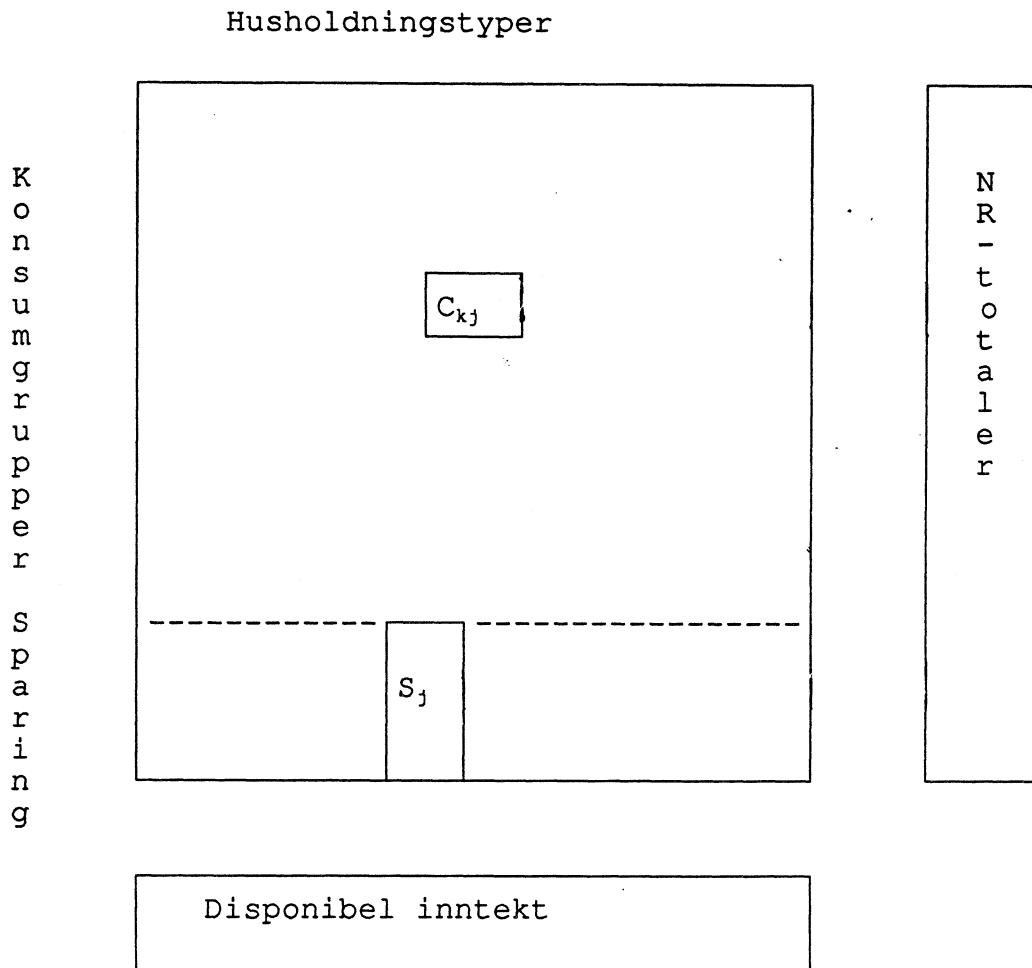
For år $t-2$ er alle elementene i matrisen kjent. For år t kjenner en derimot bare linjesommene (fra foreløpig nasjonalregnskap) og kolonnesommene (fra beregningen av disponibel inntekt, som er beskrevet over). En står dermed overfor en velkjent statistisk problemstilling: En gammel matriseinnmat skal tilpasses nye marginaler. Nederlenderne har valgt RAS-metoden for å løse problemet. Metoden er velkjent og mye brukt også i Norge. Helt kort kan RAS-metoden beskrives som en to-dimensjonal proporsjonal tilpasning av de gamle matriseelementene til de nye marginalene. Metoden er iterativ: Først tilpasses kolonnene slik at kolonnesommene stemmer, deretter tilpasses linjene slik at linjesommene stemmer, deretter kolonnene igjen, osv. inntil både kolonne- og linjesummer stemmer med de nye marginalene.

4.4 Erfaringene så langt

En har støtt på flere vanskeligheter under arbeidet med foreløpig SEA. I særlig grad har en problemer med å framskrive antallet husholdninger i hver gruppe, fordi arbeidskraftundersøkelsen alene ikke er fullgodt egnet til dette formålet. Men også i forbindelse med bruk av korttidsstatistikk til beregning av disponibel inntekt oppstår det problemer. Statistikken for inntektsutvikling gir brukbart grunnlag for framskrivning av de fleste viktige inntektsartene med unntak for driftsresultat. Dette gjør det vanskelig å framskrive inntektsutviklingen for selvstendig næringsdrivende. En mangler også data for en del andre, mindre viktige inntektsarter, men her nøyer en seg med å bruke levekostnadsindekser og liknende som framskrivingsgrunnlag.

Figur 4.2. Privat konsum og sparing i foreløpig SEA.

RAS-metoden.

Naturlig nok er aggregeringsnivået høyere i foreløpig enn i endelig SEA. En opererer med knapt 20 husholdningsgrupper i foreløpig SEA, mot ca. 50 ellers. Aggregeringen skjer ved at en kutter ut inndelingen i inntektsklasser, og ved at en slår sammen de gruppene som utgjør selvstendig næringsdrivende. Når det gjelder inntektsartene skjer beregningene på like detaljert nivå som i endelig SEA, men publiseringsnivået er mer aggregert.

Så langt befinner foreløpig SEA seg på forsøksstadiet. På basis av endelig SEA for 1985 har en laget en foreløpig SEA for 1987, men denne er ikke blitt publisert. Erfaringene fra arbeidet med 1987-tallene er at opplegget er svært sårbart overfor feil i anslagene på endringene i antall husholdninger i hver gruppe, og at feil anslag for en husholdningsgruppe har lett for å forplante seg i systemet og ødelegge resultatene også for de andre husholdningsgruppene.

Planene framover går ut på å lage foreløpig SEA for 1988 (på basis av 1986), og å sammenlikne denne med endelig SEA for 1988 for å danne seg et bilde av oppleggets treffsikkerhet. På lengre sikt er målet at SEA skal ha samme publiseringscyklus som

nasjonalregnskapet, dvs. at det for hvert år skal lages to foreløpige og et endelig regnskap. De forskjellige SEA-versjonene skal da publiseres få måneder etter tilsvarende nasjonalregnskapsversjon.

4.5. Kvartalsvis SEA

I Norge har tunge brukere av nasjonalregnskapet fra tid til annen ytret ønske om å få et kvartalsvis inntektsregnskap for husholdningene. Vi benyttet derfor anledningen til å spørre van der Laan og van der Werf om de hadde vurdert muligheten for å lage SEA på kvartalsbasis.

Van der Laan svarte at det hadde de ikke, fordi de var overbeviste om at SEA på kvartalbasis ikke hadde noe for seg. En av grunnene til dette er at flere viktige komponenter i disponibel inntekt, f.eks. aksjeutbytte og renteinntekter og -utgifter, bare blir betalt på årsbasis. Derfor blir det meningsløst å prøve å tallfeste disse størrelsene for hvert kvartal.

5. SAM og Avdeling for Nasjonalregnskap

Nasjonalregnskapsavdelingen ved CBS har sin egen forskningsseksjon og Steven Keuning er leder for denne. Han har tidligere jobbet i Indonesia. Her spilte han en sentral rolle i arbeidet med å utvikle landets første SAM og i fritiden jobber han stadig med å lage nye indonesiske SAM'er. Men også i sin nåværende stilling jobber Keuning mye med SAM. Han har skrevet flere svært sentrale artikler om emnet og har blant annet betydelig bidrag om temaet i ny SNA. (FN's nasjonalregnskaps manual).

Vi drøftet i tillegg hvordan resultatene i SEA kan utnyttes i NR. Wim van Nunspeet jobbet med inntektsregnskapet og redegjorde for hvordan SEA-data ble utnyttet i beregningene av disponibel inntekt for husholdningssektoren. Van Dalen, som arbeider med privat konsum og som det var meningen vi skulle snakke med denne dagen, hadde dessverre sykdomsforfall. I stedet ble vi tatt imot av en ekspert på varekryssløp. Avsnittet om privat konsum er også basert på et arbeidsnotat om beregningen av privat konsum i NR.

5.1. Social Accounting Matrix , - SAM.

SAM kan betraktes som en videreutvikling av nasjonalregnskapet. Nasjonalregnskapet er som kjent delt i to regnskapsdeler; på den ene siden realregnskapet, som beskriver næringsstrukturen i økonomien og viser tilgang og anvendelse av varer og tjenester; og på den annen side inntekts- og kapitalregnskapet som viser inntektsfordelingen og de institusjonelle sektorenes inntektsanvendelse til konsum og sparing og hvordan sparingen bidrar til akkumulasjon av real- og finanskapital. Forbindelsen mellom de to regnskapsdelene har tradisjonelt vært et svakt punkt.

Ideen med SAM er å presentere hele nasjonalregnskapssystemet i en matrise, hvor hovedpoenget er å vise den næringsvise og den sektorvise delen av regnskapet innenfor samme ramme. Hovedaggregatene i en SAM kan lett presenteres på et A4-ark. Fordelen med matriseformatet er at det gir oversikt og illustrerer sammenhengene i økonomien på en pedagogisk måte. Ulempen er at en får mange tomme celler.

I likhet med nasjonalregnskapet skal også SAM gi data for hele økonomien. De SAM-er som er blitt laget hittil har hatt tyngdepunktet på husholdningssektoren, men dette er ingen nødvendighet: I prinsippet er det fullt mulig å tenke seg en SAM som legger mest vekt på f.eks. næringsvirksomhet. Et hovedmotiv bak utviklingen av SAM har likevel vært ønsket om mer og bedre data for husholdningene, blant annet for å kunne belyse ulikheter i levekår mellom forskjellige husholdningsgrupper. Her kommer det tradisjonelle nasjonalregnskapet til kort, fordi det som regel putter alle husholdninger inn i en og samme institusjonelle sektor.¹ Denne svakheten blir mer og mer påfallende ettersom den politiske interessen i mange land har beveget seg vekk fra tradisjonell næringspolitikk og mer over på fordelings- og velferdspolitik. SAM er kommet som et svar på behovet for et verktøy som i tillegg til å måle tradisjonelle økonomiske størrelser, også gir data som belyser inntektsfordeling og levekår for forskjellige befolkningsgrupper.

¹ I en del land gir nasjonalregnskapet riktignok en viss oppdeling av husholdningssektoren, men denne er grov og uegnet for analyser av inntektsfordeling.

Hittil er SAM'er først og fremst blitt laget for utviklingsland (Indonesia, Sri Lanka og India). En viktig årsak til dette er at inntekts- og levekårsdata for husholdningsgrupper, især de fattigste gruppene, er av spesielt stor interesse i u-land, og at SAM's fortrinn framfor tradisjonelt nasjonalregnskap er betydelige for en u-lands-økonomi; SAM er bedre istand til å fange opp både uformell produksjon i husholdningssektoren og overføringer mellom forskjellige husholdningsgrupper, begge deler er ofte av stor betydning i disse landene. Men dette betyr ikke at SAM er mindre egnet for i-land. Behovet for data som belyser inntektsfordelingsspørsmål eller omfanget av uformell produksjon er jo også til stede i vår del av verden. Av vestlige land er det, såvidt vi vet, hittil bare blitt laget SAM for Nederland.

En god egenskap ved SAM-systemet er at det er i stand til å nyttiggjøre seg mange og ulike former for primærstatistikk, og at det klarer å få mye informasjon ut av et ufullstendig og lite strømlinjeformet primærmateriale hvor de forskjellige statistikkene ikke er koordinert med hverandre og gjerne er samlet inn til helt forskjellige formål. En av grunntankene bak SAM er at man skal bruke det man har av primærstatistikk, og ikke sette igang nye statistiske undersøkelser for SAM's skyld. Dette er en annen årsak til at SAM-systemet er spesielt velegnet for u-land, som har lite og dårlig koordinert primærstatistikk og mangler penger til nye undersøkelser. Selvom statistiksituasjonen er bedre i vår del av verden, vil også vi kunne ha nytte av denne egenskapen ved SAM. Trange budsjetter og lite samordning av primærstatistikken er jo velkjente problemer også for oss. Dessuten gir SAM en ypperlig mulighet til å konfrontere forskjellige statistiske kilder med hverandre, slik at en kan avsløre inkonsistenser og feil.

I og med at en bruker så mange ulike kilder og går detaljert til verks i inndeling av husholdningssektoren, er det adskillig mer arbeidskrevende å lage en SAM enn et nasjonalregnskap. På grunn av arbeidsmengden og fordi flere av kildene ikke er årlige, er det så langt ikke noe land som har utarbeidet SAM på årlig basis. Nederland har bare laget SAM for et enkeltår (1988), mens Indonesia har gjort det for hvert 5. år (1975, 1980 og 1985). Hittil er SAM bare blitt beregnet i løpende priser, men det er også mulig å lage SAM i faste priser. En interessant side ved dette er at en da vil få fram en egen konsumprisindeks for hver av de ulike husholdningsgruppene.

I motsetning til nasjonalregnskapet er internasjonal sammenlignbarhet ikke noe mål for SAM. Tvert imot er målet å tilpasse seg lokale forhold, slik at en kan gi en best mulig beskrivelse av den økonomiske virkeligheten i hvert enkelt land. Det er ofte betydelige forskjeller i institusjonelle forhold mellom land, også mellom land som på andre måter er svært like, og en anser det som verken mulig eller ønskelig å innføre kunstgrep i SAM som prøver å korrigere for disse forskjellene.

5.2 SAM og SEA.

Formålet med studieturen vår var jo å lære om det nederlandske SEA. Grunnen til at vi ba om en sesjon om SAM, er at SAM har visse likhetstrekk med SEA, og vi ville gjerne vite mer om likheter og forskjeller mellom de to systemene.

Både SAM og SEA er systemer som gir mer informasjon om husholdningene enn nasjonalregnskapet kan gi. Begge systemer kombinerer bruk av økonomiske mikro- og makrodata pluss befolkningsstatistikk og både SAM og SEA kan betraktes som den

økonomiske delen av større, hittil ikke realiserte statistikkssystemer som gir en uttømmende beskrivelse av befolkningens levekår. Det finnes også ulikheter. Keuning listet dem opp i fire hovedpunkter:

- i) Selvom alle SAM'er hittil har lagt mest vekt på å beskrive husholdningssektoren, omfatter SAM alle sektorer i økonomien (dvs. også offentlig forvaltning, finansinstitusjoner, ikke-finansielle foretak og utlandet). SEA beskjeftiger seg bare med husholdningssektoren.
- ii) SAM er i matriseformat, som i mange tilfeller gjør det mulig å vise både betalere og mottaker av forskjellige inntektsstrømmer. SEA viser bare hvor mye hver husholdningsgruppe mottar (betaler) av forskjellige inntekts(utgifts)arter, ikke hvor pengene kommer fra eller går til.
- iii) I tillegg til inntekts- og utgiftsdata for alle institusjonelle sektorer inneholder SAM også realregnskapsdata (dvs. data for tilgang og anvendelse av varer og tjenester). SEA nøyer seg med å stille opp inntekts- og utgiftskonti for husholdningssektoren og dens undergrupper.
- iv) SAM's behandling av arbeidsmarkedet er klart forskjellig fra både SEA og tradisjonelt nasjonalregnskap. SAM viser de ulike husholdningsgruppene tilbud av arbeidskraft og hvordan dette tilbudet anvendes til sysselsetting i forskjellige næringer. På denne måten får en synliggjort den delen av arbeidstilbudet som ikke blir sysselsatt, altså arbeidsløsheten. SAM klassifiserer arbeidskraften både etter husholdningsgrupper og etter personkjennetegn (kjønn, utdanning osv). Dette illustrer SAM's fleksibilitet overfor ulike statistiske enheter. Verken SEA eller nasjonalregnskapet inkluderer den statistisk enheten person (husholdningen er statistisk enhet) og behandler derfor ikke arbeidsmarkedet på en uttømmende måte. SEA nøyer seg med å vise mottatt lønn pr. husholdningsgruppe og nasjonalregnskapet behandler bare den realiserte sysselsettingen.

I tillegg til disse fire punktene skiller SAM seg fra SEA også på andre måter, f.eks. i forholdet til det eksisterende nasjonalregnskapet. SEA tar som gitt nasjonalregnskapets tall for husholdningssektoren og avstemmer mikrotallene mot dette. Det er mulig å følge samme filosofi når en lager SAM. Arbeidet vil da for en stor del bestå i å bryte ned kjente NR-totaler. Men denne framgangsmåten anbefales ikke. Det blir ansett som klart bedre å "arbeide nedenfra og opp istedenfor ovenfra og ned", og å ikke ha som mål at aggregatene i SAM skal stemme med tilsvarende NR-tall. Det anbefales altså å gi SAM en friere stilling overfor nasjonalregnskapet enn hva SEA har.

I det SAM-eksemplet Keuning viste oss var private non-profit institusjoner (NPI) er skilt ut fra husholdningene og gruppert sammen med foretakene. I SEA utgjør NPI en av de tre avstemningssektorene. De to øvrige avstemningssektorene i SEA er konstruert ut fra behovet for å behandle henholdsvis livs- og pensjonsforsikring og helsetjenestekonsum annerledes i SEA enn i nasjonalregnskapet. (Jfr. 3.6). Vi spurte om en støter på det samme problemet i SAM, og hvordan dette isåfall blir løst. Keuning svarte at problemet eksisterer, og at det kan løses på to måter: Enten ved å innføre avstemningssektorer, omtrent som i SEA, eller ved å benytte den husholdningsrelevante behandlingsmåten for livs- og pensjonsforsikring og konsum av helsetjenester i hele SAM-matrisen, altså for hele økonomien. Men hvis en velger den siste løsningen bryter en med FN's anbefalinger for føring av nasjonalregnskap.

Antallet husholdningsgrupper i SAM er en smakssak og et ressurs spørsmål. Keuning anbefalte å begynne med 10 grupper, som er det antallet Indonesia har lagt seg på, men en ulempe med få husholdningsgrupper er at gruppene blir inhomogene. Ideelt sett bør en ha ca. 50 husholdningsgrupper i SAM, altså samme antall som SEA opererer med.

Kriteriene for inndeling i grupper er omtrent de samme som i SEA, men det ble understreket at kriteriene må tilpasses lokale forhold og politikkbehov. I mange u-land er det f.eks. interesse for å skille ut jordløse landarbeiderhusholdninger som egen gruppe, mens dette vil være av liten interesse her i landet.

Oppsummering;

SAM-systemet er fasinende og nytenkende, og det var lett å la seg rive med av Keunings engasjerte foredrag. Vår timelange samtale med Keuning ble svært utbytterik og det ville uten tvil være både morsomt og interessant å prøve å sette opp en liten, eksperimentell SAM for Norge. Men på den annen side virker opplegget litt høytflyvende, og vil kreve svært mye arbeid om det skal gjøres skikkelig. Tross SAM's mange sympatiske sider er vi overbevist om at SEA og ikke SAM er det beste forbildet for vårt arbeid med å få fram bedre statistikk for den norske husholdningssektoren. Begrunnelsen for dette kan uttrykkes i tre hovedpunkter:

- I) SEA forholder seg til det eksisterende nasjonalregnskapet. Dette er den eneste realistiske innfallsvinkelen også for oss, ettersom Norge har et om ikke feilfritt, så ihvertfall vel innarbeidet nasjonalregnskap.² Det anbefales å ikke føle seg bundet av nasjonalregnskapet når en lager SAM. Dette er nok interessant, men faller langt utenfor rammen av vårt prosjekt.
- II) SEA beskjeftiger seg bare med husholdningssektoren, mens SAM omfatter hele økonomien. For oss er det en fordel å kunne jobbe bare med husholdningene.
- III) Behovet for avstemmingssektorer, som kanskje er den største ulempen ved SEA, er til stede også i SAM. (Å innføre "husholdningsvennlige" definisjoner for hele økonomien er ingen løsning for oss.) SAM kan derfor ikke hjelpe oss til å bli kvitt avstemmingssektorene.

5.3. Husholdningssektorens inntekter og utgifter i nasjonalregnskapet.

I det nederlandske inntektsregnskapet for husholdningssektoren er det særlig tre inntekts/utgiftsarter som krever spesiell oppmerksomhet: Driftsresultat, renter og aksjeutbytte. Dette er de mest problematiske artene også i det norske inntektsregnskapet. Vi beskriver her den nederlandske beregningsmåten, og sammenlikner med metodene som brukes i Norge.

² At SEA forholder seg til nasjonalregnskapet forhindrer som kjent ikke at resultater som framkommer under arbeidet med SEA kan brukes til å forbedre nasjonalregnskapet.

* *Driftsresultat* (inntekt for husholdningene).

I Nederland er totalt driftsresultat for hele økonomien og driftsresultatet for finansinstitusjoner og offentlige foretak kjent. Problemet er å bestemme driftsresultatet som tilfaller henholdsvis private ikke-personlige foretak (PIPF) og husholdningene. Under beregningen av husholdningenes driftsresultat deles økonomien inn i 15 næringsgrupper. En beregner driftsresultat til husholdningene fra hver næringsgruppe, og summerer til slutt for å få totalt driftsresultat til husholdningene. Beregningene bygger på tre hovedkilder:

- i) Inntektsstatistikk for husholdningene. Denne er basert på selvangivelsesdata.
- ii) Produksjonsstatistikk. Selvom dette er en næringsvis statistikk, er alle bedrifter også merket med eierkode, slik at en kan avgjøre om de hører til under PIPF eller husholdningene. Dermed kan en også fordele driftsresultatet.
- iii) Residualberegning på næringsgruppenivå: Husholdningenes driftsresultat blir beregnet som driftsresultat ialt minus driftsresultat for finansinstitusjoner, offentlige foretak og PIPF. PIPF's driftsresultat blir her anslått ved hjelp av regnskapsstatistikk for denne sektoren.

Produksjonsstatistikken er hovedkilden. Men resultatene herfra blir nøye sammenliknet med de to andre kildene og om nødvendig korrigert, dette er en prosess det legges mye arbeid i. Når en til slutt kommer fram til et resultat for husholdningenes driftsresultat, har en også bestemt den siste ukjente størrelsen: Driftsresultatet til PIPF. PIPF er altså residualektoren i driftsresultatberegningene.

Et sentralt spørsmål i denne sammenhengen er grensedragningen mellom PIPF og husholdningssektoren. Den generelle regelen er grei og følger klare juridiske kriterier. Foretak hvor eierne har begrenset ansvar grupperes til PIPF, mens foretak hvor eiere har ubegrenset ansvar føres til husholdningene. Men i FN's retningslinjer for nasjonalregnskap er det et unntak fra denne regelen, ettersom det heter at store og selskapsliknende enheter hvor eierne formelt sett har ubegrenset ansvar (såkalte quasi-corporated enterprises) likevel skal grupperes til PIPF. I likhet med Norge tar ikke Nederland hensyn til dette unntaket, og bruker istedet konsekvent skillet begrenset/-ubegrenset ansvar som kriterium. Ellers ville det sannsynligvis ikke vært mulig å skille mellom PIPF og husholdningene ved hjelp av eierkodene, slik en gjør i produksjonsstatistikken.

Også Norge har næringsvis produksjonsstatistikk. For industrinæringene har vi eierkoder og vi bruker disse eierkodene til å fordele driftsresultatet mellom PIPF og husholdningssektoren, omtrent på samme måte som nederlenderne. For næringene utenom industrien mangler vi i stor grad data for driftsresultat etter eierkoder, og fordelingen skjer her ved at bestemte andeler av driftsresultatet i hver næring føres til husholdningene. Andelen varierer fra næring til næring, men ligger fast over tid.³ Vi håper nå å kunne gå bort fra denne metoden ved å ta i bruk ny regnskapsstatistikk for PIPF, som vil foreligge neste år. Tankegangen er da at driftsresultat til PIPF skal bestemmes fra regnskapsstatistikken, slik at husholdningene kan bli residualektor. Derfor er det svært interessant å legge merke til at nederlenderne, som allerede

³ Dette er en metode vi er svært lite stolte over. Derfor var det en trøst for oss å få høre at selv avanserte Nederland brukte denne metoden fram til siste hovedrevisjon.

har regnskapsstatistikk for PIPF, bare bruker denne som hjelpekilde (kilde iii). Vi fikk dessverre ikke spurt nærmere om hvorfor de valgte PIPF og ikke husholdningene som residualsektor. En mulig forklaring er at driftsresultat har stor betydning for husholdningenes sparing og at en ønsker å unngå at denne størrelse skal bestemmes residualt.

Også vi har vurdert å bruke selvangivelsesdata (kilde i) som hjelpekilde i beregningen av husholdningenes driftsresultat, men vi har støtt på en del problemer. Et eksempel er definisjonsmessige ulikheter mellom selvangivelsesposten netto næringsinntekt og nasjonalregnskapets driftsresultatbegrep.

* **Renter** (både inntekt og utgift for husholdningene).

Her brukes to hovedkilder: Inntektsstatistikk, basert på selvangivelsesdata, og kredittmarkedsstatistikk, basert på opplysninger samlet inn fra finansinstitusjonene. Kredittmarkedsstatistikken er hovedkilden. En benytter her sektorfordelte balanser. Resultatet av disse beregningene sammenliknes så med inntektsstatistikkenes tall. Avvik mellom kildene opptrer især for renteinntektene, fordi ofte folk unnlater å oppgi renteinntekter som er mindre enn det skattefrie beløpet eller unndrar renteinntekter fra beskatning.

Også i Norge beregner vi husholdningenes renteinntekter og renteutgifter ved hjelp av kredittmarkedsstatistikken, og metoden er omtrent som i Nederland. Som et ledd i husholdningsprosjektet vårt har vi sammenliknet resultatene basert på kredittmarkedsstatistikken med inntektsstatistikken. Vi fant det samme som nederlenderne. For renteutgiftene er det bra overensstemmelse, mens det ser ut som om inntektsstatistikken gir for lave tall for renteinntektene. Den største svakheten ved de norske renteberegningene er at vi ikke får med oss gråmarkedet, men det greier de heller ikke i Nederland.

* **Aksjeutbytte** (inntekt for husholdningene⁴).

Her er residualberegning hovedkilden, mens inntektsstatistikken er hjelpekilde. Residualberegningen gjøres slik:

$$\begin{aligned} & \Sigma \text{ utbetalt utbytte for alle innenlandske sektorer + utlandet} \\ - & \Sigma \text{ mottatt utbytte for alle innenlandske sektorer unntatt husholdningssektoren + utlandet} \\ = & \text{ mottatt aksjeutbytte for husholdningssektoren} \end{aligned}$$

Data for utbetalt og mottatt utbytte for de ulike sektorene hentes fra regnskapsstatistikk og fra utenriksregnskapet. Når en sammenlikner resultatet med inntektsstatistikken, får en også her problemer som skyldes skattefrie minstepeløp. I Norge beregnes husholdningenes aksjeutbytte omtrent på samme måte som i Nederland.

5.4. Privat konsum i nasjonalregnskapet.

De nederlandske konsumberegningene foregår på to plan: i) nivåberegninger og ii) beregning av årlige endringer. (Det regnes også på kvartals- og månedsvise endringer, men dette gikk vi ikke inn på.) Nivåberegningene utføres bare for basisår, ettersom de er betraktelig mer

⁴ Personlige foretak kan ikke utstede aksjer. Derfor forekommer ikke aksjeutbytte som utgift for husholdningene.

arbeidskrevende enn endringsberegningene. Hvert 5. eller 10. år er basisår; for de mellomliggende årene framskriver en basisårets nivå ved hjelp av endringsberegningene.

*** Nivåberegningene.**

Her har en to ulike metoder: Den indirekte metoden, som bygger på varekryssløpet, og den direkte metoden. I det praktiske arbeidet kombineres de to metodene.

Den indirekte metoden bygger på data for tilgang og anvendelse av varer og tjenester, og er i praksis en residualmetode. Fra forskjellige kilder (produksjons- og lagerstatistikk, utenrikshandelsstatistikk osv.) kommer en for hver vare eller tjeneste fram til samlet tilgang (produksjon pluss import) og til en del av anvendelsene (vareinnsats, lagerendring, eksport). Dermed kan en residualbestemme summen av de øvrige anvendelsene: Privat konsum og investering. Ut fra kunnskap om hver enkelt vare og tjeneste kan en så, med større eller mindre grad av sikkerhet, fordele residualen mellom privat konsum og investering. Under slike tilgangs- og anvendelsesberegninger må en ta spesielle forhåndsregler for å få tatt hensyn til handelsavanser og indirekte skatter.

Den direkte metoden bygger, som navnet sier, på direkte observasjoner av privat konsum. Disse kan fåes fra to kilder: detaljhandelsstatistikk og forbruksundersøkelser. Begge kilder har sine svakheter. Detaljhandelsstatistikken omfatter på den ene siden en del salg til bedrifter som ikke er privat konsum, men vareinnsats. På den annen side omfatter den ikke salg av varer til konsum utenom detaljhandelen (salg fra produsent, privatimport). Også nesten alle tjenester er utelatt, fordi de ikke omsettes gjennom detaljhandelen. Forbruksundersøkelsen lider under at samplet er lite (grunnet høye kostnader), skjevt sammensatt (pga. stor frafallsprosent) og feil- og underrapportering fra deltakerne i samplet. Men ved å kombinere de to kildene greier en å luke ut de verste feilene og komme fram til et bra resultat. Dette jamføres så med resultatene fra den indirekte metoden.

*** Endringsberegningene.**

Også her kan en skille mellom en indirekte metode, basert på tilgang- og anvendelsesdata fra varekryssløpet, og en direkte metode som bygger på forbruksundersøkelsen og statistikk for detaljhandelen. Men begge metoder og alle kilder brukes altså bare til å beregne relativ endring fra år til år. Endringen brukes så til å framskrive nivået fra basisåret.

*** Privat konsum ikke lenger residual beregningsopplegget.**

Fram til siste hovedrevisjon var privat konsum residualen i det nederlandske varekryssløpet, men dette er nå endret. Vi spurte om det nå var lager som var residual (slik det er i Norge), og fikk et litt unnvikende svar. Lagertallene i Nederland bygger for det meste på lagerstatistikk, men en har også en post kalt "annet lager" som nå spiller rollen som residual i den grad dette er nødvendig. Men det ble sterkt understreket at en er gått bort fra praksisen med å ha en residualpost som automatisk tar støyten for alle feil ellers i kryssløpet. I stedet prøver en i mye større grad enn før å "diskutere bort" avvik. I denne avstemmingsprosessen er ingen størrelser, heller ikke vareinnsatsen, skjernet for justeringer.

Referanser

Buiten, G. (1991): "The estimation of private final consumption expenditure in the Dutch system of National Accounts." Arbeidsnotat. Voorburg, Central Bureau of Statistics.

Dulk, C.J. den, P. van der Laan og H. van der Stadt (1991): "Social accounts: transistions and transactions of the population." CBS select 7 statistical essays. The Hague: SDU Publishers.

Hansen, H., N. Langbraaten, O. Ljones, J.I. Røstadsand (1991): "Subsectoring of the Household Sector and the Macro-micro Link." Seminar on statistics of household income, Geneva.

Keuning, Steven (1992): "Social Accounting Matrix". Utkast til revidert SNA. Voorburg, Central Bureau of Statistics.

Kleijn, J.P. (1991): "Static real income change." CBS select 7 statistical essays. The Hague: SDU Publishers.

Laan, Paul van der (1992): "Socio-economic accounts in the Nehterlands and the interrealtionskip with statistics of the income distribution and national accounts." Statistical Journal of the United Nations ECE 9.

Netherlands Central Bureau of Statistics (CBS) (1992): "Sociaal-economische rekeningen 1987." S.Gravenhage: SDU Publishers.

Werf, R.E.J. van der og H. van de Stadt (1989): "The extension of the household sector accounts with indirect taxes and medical consumption." CBS select 5 statistical essays. S.Gravenhage: Staatsuitgeverij.

Werf, Ron van der (1992). "To up to date (provisional) Socio-economic accounts." Arbeidsnotat. Voorburg, Central Bureau of Statistics.

Zeelenberg, C, R.D Huigen og P. Kooiman, (1989): "Total accounts: an accounting system for applied general equilibrium analysis." CBS select 5 statistical essays. S.Gravenhage: Staatsuitgeverij.

Vedlegg

